

ФОРМУВАННЯ ДИСКУРСИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

Тетяна Маслова

Національний технічний університет України «КПІ»

Науковий інтерес до змісту та структури дискурсивної компетенції, яка при інтегративному підході до навчання іноземної мови розглядається як один з компонентів комунікативної компетенції, пов'язаний із розвитком сучасної теорії дискурсу в системі гуманітарних наук (Ф.С. Бацевич, В.В. Красних, О.С. Кубрякова, К.Я. Кусько, М.Л. Макаров, О.О. Селіванова) [3].

Як зазначено у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти користувачі мови мають успішно виконувати певні завдання у специфічному оточенні та в окремій сфері діяльності і, завдяки реалізації комунікативних мовленнєвих компетенцій, досягати бажаного результату [5]. Відповідно, формування іншомовної комунікативної компетенції належного рівня передбачає опанування мови у нерозривному поєднанні із соціокультурним та прагматичним компонентами. Інакше кажучи, формування мовної особистості передбачає можливість вивчати й аналізувати цілісні дискурси (усні та писемні), опановуючи правила побудови та змісту конкретного висловлювання.

Дискурс, який є основною дидактичною одиницею в межах дискурсивної компетенції, визначається в лінгвістиці як складне комунікативне явище, яке окрім тексту включає в себе екстралінгвістичні фактори (знання про світ, думки, установки та цілі адресата), необхідні для розуміння тексту. Текст є носієм інформації, основною комунікативною одиницею, на прикладі якого вивчається використання конкретного матеріалу у мовленні. Проте в спілкуванні важливим є не тільки зміст повідомлення, а й вираження та досягнення комунікативних завдань партнерів. Саме іншомовленнєвий дискурс є результатом реалізації визначених комунікативних намірів у контексті конкретної комунікативної ситуації щодо партнера, представника іншої культури, вираженої певними мовними та немовними засобами.

Дискурсивна компетенція, яка передбачає знання різних типів дискурсів та правил їх побудови, а також уміння створювати їх та розуміти, ураховуючи різноманітні ситуації спілкування, відіграє особливу роль у навчанні іноземної мови спеціального вжитку. Насправді, студенти немовних спеціальностей не мають лінгвістичного досвіду і попри гарні знання з граматики не завжди відповідним чином добирають граматичні конструкції,

мовленнєві формули. Значні труднощі виникають і під час вибору стилістично маркованих лексичних засобів, оскільки у студентів майже не сформовано уявлення про системну організацію лексики. Отже, завдання викладача іноземної мови для спеціальних цілей полягає в тому, щоб показати, як правильно будувати дискурс за формою та за змістом. Студенти не повинні обмежуватися заучуванням текстів, які є зразками мовної реалізації певної теми. Натомість, їх слід навчати сприймати та створювати дискурси, беручи до уваги комунікативну мету та ситуацію спілкування. Звичайно, мовленнєві уміння, необхідні для виконання цих дій, є досить складними, тому їх формування потребує постійного цілеспрямованого, систематичного навчання, що в свою чергу вимагає від викладача створення навчально-методичного забезпечення, яке б відповідало конкретним комунікативним завданням в межах даного курсу іноземної мови.

Основними джерелами комплекту ресурсних матеріалів для викладання іноземної мови для спеціальних цілей мають бути автентичні матеріали в галузі обраної студентами спеціальності. Основними шляхами поповнення навчально-методичної бази, яка б відповідала потребам студентів, є:

- використання, адаптація та підбір матеріалів з вже існуючих підручників, як іноземних, так і вітчизняних видавництв;
- адаптація доступних автентичних аудіо- та відеоматеріалів (напр., записи з ефіру, публікації засобів масової інформації, Інтернет-ресурси тощо);
- створення нових навчальних матеріалів відповідно до потреб студентів (напр., ділове листування, виступи з презентацією, академічне письмо), які інтегрують методику викладання іноземної мови із спеціалізованим змістом [5].

Кожен дискурс – це особлива підмова, особлива мовленнєва практика, що застосовується у певних функціональних сферах мовної спільноти. Тому використовуючи на заняттях з англійської мови для спеціальних цілей тексти фахово релевантних жанрів, таких як наукова стаття, стаття з довідника, інструкція, оголошення, діловий лист, слід звертати увагу на низку конвенцій, притаманних певному виду англомовної професійно-орієнтованої комунікації, на жанрово-стилістичні аспекти відповідного типу інституційного дискурсу (юридичний, педагогічний, науковий, військовий, медичний тощо).

Наприклад, для мовлення британської медичної спільноти характерним є високий ступінь сугестивності, що має вербальне й невербальне вираження. До вербальних виражень належить інтонація, яка передає впевненість лікаря в своїх словах і реалізується у дискурсивних формулах прямого та побічного

переконань (порада, рекомендація, заборона). При цьому уникають вживання наказового способу, повного категоричного заперечення, слів з негативним значенням, т.д. Важливими є й невербальні засоби – міміка, жести, погляд [1].

Задля уникнення непорозумінь при тлумаченні закону в англomовному юридичному дискурсі функціонують кліше, притаманні лише юридичній мові, вживаються складнопідрядні речення з кількома підрядними, переважають пасивні дієслівні форми й біномінальні конструкції із сполучниками *and/or*, широко застосовується номіналізація та засоби параграфеміки [2].

В англійській мові економічної сфери спілкування спостерігаються такі тенденції: збільшення кількості фразеологічних дієслів та запозичень із різноманітних галузей знань; багатозначність економічних термінів; наявність великої кількості скорочень та аббревіатур ініціального й графічного типів [4].

Вміння породжувати дискурс – зв'язне усне або письмове повідомлення – включає в себе здатність використовувати та інтерпретувати форми слів та їх значення, організовувати мовний матеріал у когерентний (зв'язний) текст та оперувати засобами когезії для забезпечення єдності між різними думками в тексті. Типовими помилками студентів при породженні дискурсу є порушення стильової єдності тексту, недотримання канонів вибраного типу дискурсу, лексичні та граматичні помилки, а також помилки, пов'язані з порушенням цілісності та зв'язності тексту [3]. Тому робота з формування дискурсивної компетенції передусім спрямована на активізацію комунікативної діяльності студентів, формування вмінь розрізняти типи дискурсів в результаті вивчення й самостійного дослідження їхніх типологічних ознак, а також набуття навичок будувати цілісні дискурси, враховуючи комунікативний намір і параметри комунікативної ситуації, використовуючи адекватні мовні засоби.

Формування дискурсивної компетенції мовної особистості охоплює аналіз мовного рівня тексту як продукту мовленнєвої діяльності і водночас передбачає дослідження тексту в дискурсі, тобто в дієвому просторі з урахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів розгортання акту комунікації.

У дидактичних цілях процес набуття навичок розуміння й творення іншомовленнєвих дискурсів розділяють на три етапи:

а) ознайомлення (представлення дискурсу, контроль розуміння комунікативної мети спілкування, аналіз ситуації);

б) тренування (сприйняття та аналіз дискурсів одного типу, виконання вправ для закріплення необхідних мовних засобів, відтворення дискурсу);

в) практика (кероване творення/розуміння дискурсів, самостійне творення акту спілкування з використанням вивченого типу дискурсу на основі проблемної ситуації іншомовного культурного середовища) [1].

Таким чином, формування дискурсивної компетенції будується на відпрацюванні вмінь аналізувати комунікативну ситуацію, враховувати особливості екстралінгвістичного контексту, помічати і правильно вживати ключові маркери різних типів дискурсу, володіти загальними типологічними ознаками дискурсу, а отже, й адекватно орієнтуватись у складних умовах спілкування і будувати висловлювання, добираючи відповідні мовні засоби.

Література:

1. Дискурсивна основа навчання іноземних мов та її роль у формуванні комунікативної компетенції // Костенко В.Г., Знаменська І.В., Сологор І.М. – Режим доступу: <http://www-center.univer.kharkov.ua/vestnik/full/72.pdf>

2. Коваль Н. Є Мовні засоби аргументації в юридичному дискурсі (на матеріалі англійських законодавчих та судових документів): автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 / Н.Є. Коваль; Одеський національний ун-т ім. І.І.Мечникова. – О., 2007. – 20 с.

3. Кучерява О. А. Формування дискурсивної компетенції студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук: 13.00.02./ О.А. Кучерява; Південноукраїнськ. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – О., 2008. – 21 с.

4. Лексико-фразеологічні особливості англійської мови в сучасній економічній прозі // Н.М. Дюканова, Л.І. Никонорова. – Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки, 2011. – Філологічні науки. Мовознавство. – №6. – Ч. 2. – с. 151-154.

5. Програма з англійської мови для професійного спілкування. / Колектив авторів: Г.Є.Бакаєва, О.А.Борисенко, І.І.Зуєнок та ін. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.